

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏ

ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի
ասպիրանտների և հայցորդների
նստաշրջանի
նյութերի ժողովածու

2(2) 2018

Երևան
2019

Հրատարակության է երաշխավորել Երևանի պետական
համալսարանի գիտական խորհուրդը

Գլխավոր խմբագիր՝

իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր,
ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Գ. Ս. Ղազինյան

Խմբագրակազմ՝

*իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Հ. Գաբուզյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ս. Ա. Դիրանդյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Գ. Բ. Դանիելյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Մ. Հայկյանց
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Գ. Վաղարշյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Դ. Ավետիսյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Վ. Ստեփանյան
իրավ. գիտ. թեկնածու,
դոցենտ Կ. Ա. Գևորգյան
իրավ. գիտ. թեկնածու,
դոցենտ Ս. Գ. Մեղրյան*

Հիմնադիր և հրատարակիչ՝
Երևանի պետական
համալսարան

Խմբագրության հասցեն՝ ՀՀ,
0025, Երևան, Ալեք
Մանուկյան 1, ԵՊՀ
իրավագիտության
ֆակուլտետ
Հեռ.՝ 060-71-02-43

Էլ. կայք՝ publications.ysu.am
publishing.ysu.am

Խմբագրությունը կարող է
հրապարակել նյութեր՝
համամիտ չլինելով
հեղինակների
տեսակետներին:

e-mail: law@ysu.am
Տպագրական 26,25 մամուլ:

Տպաքանակը՝ 100
Հանձնված է շարվածքի՝
15.01.2019

Հանձնված է տպագրության՝
02.05.2019

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Գևորգ Վիրաբյան

ՊԵՏՅԱՆՍՏՆԱՆՆԵՐԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹՅԱՆ
ՄԵԹՈԴԱԲԱՆԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ7

Ռոզա Աբաջյան

«ՄՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ԴԵՄՈԿՐԱՏԻԱՅԻ» ՀԱՅԵՑԱԿԱՐԳԸ ԵՎ
ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿՈՒԹՅԱՆ ՁԵՎԵՐԻ
ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԸ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ՄԵՐՆԴԻ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ (1918-1926 ԹԹ.).....42

Տաթևիկ Նահապետյան

ԴԵՄՈՒՍԸ ՈՐՊԵՍ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԻ ՀԱՐՈՒՑՄԱՆ
ՀԻՄՔ52

Մոսե Բարսեղյան

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ՝ ՄԱՐԴՈՒ ՀԻՄՆԱԿԱՆ
ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐՈՎ ԵՎ ԱՋԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՎ
ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿՎԱԾՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՆՑՔԱՅԻՆ ՈՐՈՇ
ՀԱՐՑԱԴՐՈՒՄՆԵՐ.....63

Արմինե Դանիելյան

ՎԱՐՉԱՐԱՐՈՒԹՅԱՄԲ ՊԱՏՃԱՌՎԱԾ ՎՆԱՍԻ ՀԱՏՈՒՑՄԱՆ
ԱՐԴԻ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ77

Մոսի Ալեքսանյան

ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆ ԱՐՑԱԽԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԿՈՂՄԻՑ.....88

Քրիստինե Գաբուզյան

ՀԱՅՑԱՅԻՆ ՎԱՂԵՄՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ ԷՈՒԹՅՈՒՆԸ.....101

Արթուր Վարդանյան

ԿՈՈՊԵՐԱՏԻՎԸ ՈՐՊԵՍ ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՆՁԻ
ՅՈՒՐԱՀԱՏՈՒԿ ՏԵՄԱԿ.....122

Եվա Սադոյան	
ԶԲՈՍԱՇՐՋԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԱՏՈՒՑՄԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԲՆՈՒՅԹԸ	137
Ռուբինա Պետրոսյան	
ԽՆԱՄԱԿԱԼՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹՅՈՒՆԸ, ԽՆԱՄԱՏԱՐ ԸՆՏԱՆԻՔԸ ՈՐՊԵՍ ԱՌԱՆՅ ԾՆՈՂԱԿԱՆ ԽՆԱՄՔԻ ՄՆԱՅԱԾ ԵՐԵԽԱՆԵՐԻ ԽՆԱՄՔԻ ԵՎ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՄԱՆՆ ՈՒՂՂՎԱԾ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏՆԵՐ (ԻՐԱՎԱՀԱՄԵՄԱՏԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ)	153
Մամինե Պետրոսյան	
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲԱԺՆԱՅԻՆ ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆԵՐՔՈ ԳՏՆՎՈՂ ԳՈՒՅՔԻ ՏՆՕՐԻՆՈՒՄԸ	178
Աշխեն Սողոմոնյան	
ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅԱՆ ԼՈՒԾԱՐՄԱՆ ՀԻՄՔԵՐԸ ԵՎ ԴՐԱՆՅ ԴԱՍԱԿԱՐԳՈՒՄԸ	192
Էդգար Կարապետյան	
ԱՆՉԱՓԱՀԱՍՆԵՐԻ ՆԿԱՏՄԱՄԲ ԿԱՏԱՐՎՈՂ ԲՈՒԽ ՍԵՌԱԿԱՆ ՀԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿԱՌՈՒՅՎԱԾՔԸ, ՎԻՃԱԿԸ ԵՎ ՇԱՐԺԸՆԹԱՅԸ ՀՀ-ՈՒՄ	210
Նունե Հայրապետյան	
ՍԵԴԻԱՑԻԱՅԻ (ՀԱՇՏԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ) ԻՐԱԿԱՆԱՑՈՒՄԸ ՈՐՊԵՍ ՊՐՈԲԱՅԻՈՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԳՈՐԾԱՌՈՒՅԹ.....	222
Լիանա Եղիգարյան	
ՊԱՏԻԺ ԴԱՅՄԱՆԱԿԱՆՈՐԵՆ ՉԿԻՐԱՌԵԼԻՄ ՍԱՀՄԱՆՎԱԾ ՓՈՐՁԱՇՐՋԱՆԻ ՎԵՐԱՑՄԱՆ ՀԻՄՔԵՐԻ ԵՎ ԴՐԱՆՅ ՔՐԵԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ՀԵՏԵՎԱՆՔՆԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ՈՐՈՇ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ.....	233

Ռոզա Աբրահամյան	
ԱՆՉԱՓՈՒՄԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՅԱԼՆԵՐԻ ՆԿԱՏԱՄԱՄԲ ԱԶԱՏԱԶԲԿՄԱՆ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ՏԱՐԲԵՐԱԿՄԱՆ ԵՎ ԱՆՀԱՏԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ՀԱՐՑԵՐԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄԸ.....	247
Սրբուհի Գալյան	
ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՆՁԱՆՑ ՆԿԱՏԱՄԱՄԲ ԿԻՐԱՌՎՈՂ ՊԱՏԻՇՆԵՐԻ ՀԱՄԱԿԱՐԳԸ.....	259
Տիգրան Ղազարյան	
ՄԱՍՆԱՎՈՐ ՄԵՂԱԴՐԱՆՔԻ ԳՈՐԾԵՐՈՎ ՔՐԵԱԿԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹ ՆԱԽԱԶԵՌՆԵԼՈՒ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ.....	269
Անի Դանիելյան	
ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԴԱՏԱԿԱՆ ՎԵՐԱՀՄԿՈՂՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՐԿԱՅԻ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԸ ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ.....	293
Առնուլդ Վարդանյան	
ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԲՆՈՒՅԹԻ ՀԱՐԿԱԴՐԱՆՔԻ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԻ ԱՌԱՆՁԻՆ ՏԵՍԱԿՆԵՐԻ ՏԱՐԲԵՐԱԿՄԱՆ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԸ.....	310
Անի Զիլինգարյան	
ՊԱՐՏԱՎՈՐԵՑՄԱՆ ԵՎ ՈՉ ԻՆՔՆՈՒՐՈՒՅՆ ՎԻՃԱՐԿՄԱՆ ՀԱՅՑԵՐԻ ՀԱՐԱԲԵՐԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ	327
Լիլիթ Պետրոսյան	
«EX OFFICIO» ՄԿԶԲՈՒՆՔԻ ԻՐԱՑՄԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ՓՈՒԼՈՒՄ	340
Անի Միքայելյան	
ԸՆԴԴԱՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՆՈՆՆԵՐԻ ԽԱԽՏՄԱՆ ՀԵՏԵՎԱՆՔՆԵՐԸ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻ ՀԱՐՈՒՑՄԱՆ ՓՈՒԼՈՒՄ.....	354

Տիգրան Դադունց

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿՆԵՐՈՒՄ
ՕՏԱՐԵՐԿՐՅԱ ԱՆՁԱՆՑ ՀՈՂԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԴԱՏԱԿԱՆ
ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇ ՀԱՐՑԵՐ370

Տաթևիկ Սարուխանյան

ՀԱՇՏԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ՝ ՈՐՊԵՄ ՎԵՃԵՐԻ ԼՈՒԾՄԱՆ
ԱՅԼԸՆՏՐԱՆՔԱՅԻՆ ԸՆԹԱՑԱԿԱՐԳԻ ԷՈՒԹՅՈՒՆՆ ՈՒ
ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ386

Գրիգոր Չոբանյան

ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԻՆՔՆԻՇԻՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ
ԳԼՈՔԱԼԻԶՄԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒՄ405

**ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿՆԵՐՈՒՄ
ՕՏԱՐԵՐԿՐՑԱ ԱՆՁԱՆՑ ՀՈՂԱՑԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԴԱՏԱԿԱՆ
ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇ ՀԱՐՑԵՐ**

Տիգրան Դադունց¹

Հողային իրավունքների դատական պաշտպանության ներքո հասկացվում է դատական իշխանության մարմինների՝ անձանց իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանությանն ուղղված գործունեությունը՝ սահմանադրական սկզբունքների հիման վրա, օրենքով սահմանված միջոցներով և դատավարական կարգով հողային վեճերը քննելու, դատական հսկողություն իրականացնելու և հողային օրենսդրության նորմերի կիրառման միջոցով օրինական և հիմնավորված ակտ կայացնելու եղանակով²: Եթե հողային իրավունքների պաշտպանության խնդիրը դիտարկենք Հայաստանի Հանրապետության հողային օրենսդրության տեսանկյունից, ապա կնկատենք, որ Հայաստանի Հանրապետության գործող հողային օրենսգրքի³ (այսուհետ՝ Հողային օրենսգիրք) 113-րդ հոդվածը սահմանում է հողային իրավունքների պաշտպանության եղանակները, իսկ 114-րդ հոդվածը նշում է, որ հողի նկատմամբ իրավունքների կենսագործման և հողային հարաբերությունների կարգավորման հարցերը՝ հողային վեճերը, կարող են լուծվել դատական կարգով: Այսպիսով՝ օրենսդիրը, որքան էլ որ վերոնշյալ ձևակերպումը կարող է լիարժեք չթվալ, հողային իրավունքների և հողային հարաբերություններում անձանց օրինական շահերի պաշտպանությանը՝ որպես մեծ սոցիալ-տնտեսական մեծ նշանակություն ունեցող հարցի տալով կարևոր նշանակություն, առաջնահերթությունը տվել է դրանց պաշտպանության դատական ձևին⁴՝ որպես իրավունքների դատական պաշտպանության

¹ ԵՊՀ քաղաքացիական դատավարության ամբիոնի ասպիրանտ, գիտական ղեկավար՝ ի. գ. թ., պրոֆեսոր Ա. Բսկոյան:

² См. у **Андреев Ю.Н., Амаглобели Н.Д., Данилкин В.Н.**, Судебная защита земельных прав граждан России: учеб. пособие, ред. Ю.Н. Андреев, М., ЮНИТИ-ДАНА, 2015, էջ 11:

³ Ընդունվել է 02.05.2001 թ., ուժի մեջ է մտել 15.06.2001 թ., ՀՀՊՏ 2001.06.15/17 (149), հոդ. 457:

⁴ Հարկ է նշել, որ 1991 թ. հողային օրենսգիրքը հողային վեճերի լուծման հարցում առաջնահերթությունը տվել էր վարչական կարգին: Մասնավոր-

սահմանադրական իրավունքից բխող՝ խախտված կամ վիճարկվող իրավունքների պաշտպանության ունիվերսալ (համընդհանուր) ձև:

Պետք է նշել, որ օտարերկրյա անձանց հողային իրավունքների դատական պաշտպանությունը առանձնահատուկ է և կարևորվում է նրանով, որ նախ հողամասը՝ որպես սեփականության և այլ գույքային իրավունքների օբյեկտ, օտարերկրյա անձանց մասնակցությամբ հարաբերություններում ունի օրենսդրորեն ապահովված հատուկ կարգավիճակ¹, և նման պայմաններում օտարերկրյա անձանց հողային իրավունքների պաշտպանությունը, հատկապես՝ դատական պաշտպանությունը, նույնպես ձեռք է բերում որոշակի առանձնահատկություններ՝ հատկապես հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ հողի նկատմամբ իրավունքների պաշտպանության իրավական հիմքերը սահմանվել են՝ հողի կարևոր բնապահպանական, տնտեսական ու սոցիալական նշանակությունից ելնելով, որի շնորհիվ Հայաստանի Հանրապետությունում հողն օգտագործվում և պահպանվում է որպես ժողովրդի կենսագործունեության պայման՝ վնաս չպատճառելով երկրի պաշտպանունակությանն ու անվտանգությանը²:

րապես 70-րդ հոդվածը սահմանում էր, որ հողային վեճերը լուծում են պատգամավորների տեղական խորհուրդները, դատարանը կամ պետական արբիտրաժը: Ձեռնարկությունների, հիմնարկների, կազմակերպությունների և քաղաքացիների հողային վեճերը լուծվում են պատգամավորների այն խորհուրդների կողմից, որոնց տնօրինության տակ գտնվում է հողամասը: Պատգամավորների խորհրդի որոշման հետ համաձայն չլինելու դեպքում հողային վեճերը քննվում են դատական կարգով, իսկ միայն դատական կարգով էին լուծվում, համաձայն 57-րդ հոդվածի, վնասների հատուցման և դրանց չափերի որոշմանը առնչվող վեճերը:

¹ Սահմանադրության 60-րդ հոդվածը նախատեսում է, որ հողի սեփականության իրավունքից չեն օգտվում օտարերկրյա քաղաքացիները և քաղաքացիություն չունեցող անձինք՝ բացառությամբ օրենքով սահմանված դեպքերի, իսկ ՀՀ հողային օրենսգրքի 4-րդ հոդվածում էլ օրենսդիրը մանրամասնել է, որ այդ անձինք կարող են լինել միայն հողի օգտագործողներ՝ բացառություն սահմանելով միայն Հայաստանի Հանրապետությունում կացության հատուկ կարգավիճակ ունեցող անձանց համար:

² Տե՛ս Հողային օրենսգրքի նախաբանը:

Հաշվի առնելով վերոգրյալը՝ սույն հոդվածում կքննարկվեն քաղաքացիական դատավարության շրջանակներում օտարերկրյա անձանց հողային իրավունքների դատական պաշտպանության մի շարք հարցեր՝ կապված օտարերկրյա անձանց մասնակցությամբ հողային հարաբերությունների նկատմամբ կիրառելի իրավունքին, օտարերկրյա անձանց մասնակցությամբ հողային վեճերի քննության իրավասությանը, ինչպես նաև օտարերկրյա պետությունների մասնակցությամբ վեճերում օտարերկրյա պետությունների դատական իմունիտետին առնչվող խնդիրներին:

Այսպես՝ օտարերկրյա անձանց իրավունքների արդյունավետ դատական պաշտպանությունն առաջին հերթին կապված է այն հանգամանքի հետ, թե ինչ իրավունք է ենթակա կիրառման հողային իրավահարաբերությունների նկատմամբ: Այն դեպքում, երբ խոսքը քաղաքացիաիրավական հարաբերություններից բխող հողային իրավունքների իրացման ու պաշտպանության մասին է, այս հարցում օտարերկրյա անձինք ազատ գործելու հնարավորություն այնքան էլ չունեն, և այն պայմանագրերի նկատմամբ, որոնց առարկան կարող է հանդիսանալ հողամասը՝ որպես անշարժ գույք, օրենսդիրը խիստ պաշտպանություն է նախատեսել: Բանն այն է, որ օտարերկրյա անձանց մասնակցությամբ պայմանագրային հարաբերություններում կողմերը սահմանափակված են կիրառելի իրավունքի ընտրությամբ այն դեպքերում, երբ գործարքը տեղի է ունենում անշարժ գույքի, սովյալ դեպքում՝ հողամասի շուրջ, իսկ կիրառելի իրավունքի ընտրությունն ինքնին կանխորոշում է անձանց իրավունքների պաշտպանությունը, քանի որ հնարավոր վեճերի առկայության դեպքում դրանք լուծման են ենթակա հենց այն իրավունքով, որն ընտրել են կողմերը, կամ որը նախատեսված է կոլիզիոն նորմերով: Այսպես, Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքի¹ (այսուհետ՝ Քաղաքացիական օրենսգրք) 1276-րդ հոդվածի համաձայն, անշարժ գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքի ու այլ գույքային իրավունքների բովանդակությունը, դրանց իրացումը և պաշտպանությունը որոշվում են այն պետության իրավունքով, որտեղ

¹ Ընդունվել է 05.05.1998 թ., ուժի մեջ է մտել 01.01.1999 թ., ՀՀՊՏ 1998.08.10/17 (50):

գտնվում է այդ գույքը: Մյուս կողմից, նույն օրենսգրքի 1285-րդ հոդվածի երկրորդ կետի համաձայն, կիրառվելիք իրավունքի վերաբերյալ պայմանագրի կողմերի համաձայնության բացակայության դեպքում այն պայմանագրի, որի առարկան անշարժ գույքն է, ինչպես նաև գույքի հավատարմագրային կառավարման պայմանագրի նկատմամբ կիրառվում է այն պետության իրավունքը, որտեղ գտնվում է տվյալ գույքը: Ստացվում է, որ օտարերկրյա անձանց մասնակցությամբ հարաբերություններում անշարժ գույքի, տվյալ դեպքում՝ հողամասի նկատմամբ իրավունքների պաշտպանության, ինչպես նաև կողմերի համաձայնության բացակայության դեպքում այն պայմանագրերի նկատմամբ, որոնց առարկան հողամասն է, կիրառելի է «*lex loci rei sitae*»-ն կամ պարզապես «*lex situs*»-ը՝ հողամասի գտնվելու վայրի իրավունքը: Այս կանոնը նախասահմանում է կողմերի իրավունքները՝ կապված հողամասի ու դրան առնչվող իրավունքների պաշտպանության հետ, և դրանց դատական պաշտպանության ընթացքում դատարանի կողմից կիրառվելիք իրավունքը: Փաստորեն, Քաղաքացիական օրենսգրքի 1276-րդ հոդվածի համաձայն, բացառապես հողամասի գտնվելու վայրի իրավունքով պետք է որոշվեն հողամասի նկատմամբ սեփականության և այլ գույքային իրավունքների պաշտպանության եղանակները և ձևերը, իսկ 1285-րդ հոդվածի տառացի մեկնաբանությունից հետևում է, որ հողամասի նկատմամբ ծագած պայմանագրային հարաբերությունների շրջանակներում կողմերի իրավունքները և պարտականությունները, որոնք ունեն նյութաիրավական բնույթ, կարող են որոշվել կողմերի ընտրած իրավունքով (*lex voluntaris*), իսկ նման ընտրություն չկատարելու դեպքում՝ հողամասի գտնվելու վայրի իրավունքով: Նման մոտեցումը միջազգային մասնավոր իրավունքի դոկտրինայում չի պաշտպանվում, և, ինչպես իրավագիտորեն նշում է Ա. Հայկյանցը, պետության հանրային շահերից է բխում այն հանգամանքը, որ իր տարածքում գտնվող անշարժ գույքի գործարքների նկատմամբ պետք է կիրառվեն միայն ազգային օրենքները, և եթե նույնիսկ կողմերը Հայաստանի Հանրապետությունում գտնվող անշարժ գույքի¹ առնչությամբ կնքվող գործարքի նկատմամբ

¹ Մեր դեպքում՝ հողամասի:

ընտրեն որևէ այլ պետության իրավունք, այդ ընտրությունը անվավեր կհամարվի հանրային կարգի վերապահման (Քաղաքացիական օրենսգրքի 1258-րդ հոդված) և իմպերատիվ նորմերի (Քաղաքացիական օրենսգրքի 1259-րդ հոդված) ինստիտուտների ուժով¹: Հետևաբար կարող ենք պնդել, որ օտարերկրյա անձանց մասնակցությամբ հողային իրավունքների դատական պաշտպանությունը կանխորոշված է հողամասի գտնվելու վայրի իրավունքի կիրառելիությամբ:

Քաղաքացիական դատավարության շրջանակներում օտարերկրյա անձանց հողային իրավունքների դատական պաշտպանության մասին խոսելիս հարկ է անդրադառնալ նաև հօտարերկրյա անձանց մասնակցությամբ հողային վեճերի քննության նկատմամբ Հայաստանի Հանրապետության դատարանների իրավասության հարցին: Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի² (այսուհետ՝ ՔԴՕ) 430-րդ հոդվածը սահմանում է, որ բացառապես Հայաստանի Հանրապետության դատարաններին են ընդդատյա, ի թիվս այլոց, Հայաստանի Հանրապետության տարածքում գտնվող անշարժ գույքի նկատմամբ իրավունքների վերաբերյալ գործերը: Նշված հոդվածի իրավակարգավորումը կարելի է դիտարկել հողամասի՝ որպես անշարժ գույքի առնչությամբ ծագած և քննվող վեճերի լույսի ներքո:

Նախ և առաջ հարկ է նշել, որ անշարժ գույքի, ներառյալ՝ հողամասի նկատմամբ իրավունքներից բխող հայցերի նկատմամբ բացառիկ իրավասություն սահմանելը պայմանավորված է մի շարք գործոններով, որոնք, ըստ էության, ուղղված են դատական ակտի օրինականությունը և հիմնավորվածությունը ապահովելուն, դատական նվազագույն ծախսերով ողջամիտ ժամկետում խախտված իրավունքները և օրինական շահերը վերականգնելուն: Այդ գործոններից մեկն այն է, որ «forum rei sitae» սկզբունքի հիմքում ընկած են հողի և պետության տարածքի միասնականության

¹ Տե՛ս **Հայկյանց Ա. Մ.**, Միջազգային մասնավոր իրավունք: Դասագիրք: 2-րդ հրատարակություն (լրացումներով և փոփոխություններով), Եր., ԵՊՀ հրատ., 2013, էջ 211:

² Ընդունվել է 09.02.2018 թ., ուժի մեջ է մտել 09.04.2018 թ., ՀՀՊՏ 2018.03.05/16 (1374), հոդ. 208:

սկզբունքը, պետության ինքնիշխանությունը իր տարածքի նկատմամբ¹: Ինչպես նշում է Նեշատանան, անշարժ գույքը կազմում է պետության մի մասը և սերտորեն կապված է նրա հետ, հետևաբար այդ պետությունում է գտնվում այդ գույքի նկատմամբ բոլոր իրավունքների համախմբման կենտրոնը²: Մյուս գործոնը, որով պայմանավորված է այս կատեգորիայի գործերի քննության նկատմամբ բացառիկ իրավասություն սահմանելը, դրանց քննության և լուծման մատչելիության ու հարմարավետության ապահովման անհրաժեշտությունն է՝ կապված, մասնավորապես, ապացույցների հավաքման, դատական ծախսերի և գործի քննության ժամկետների կրճատման հետ: Ապացույցների՝ գործի քննության վայրում գտնվելն իսկապես էական նշանակություն ունի անշարժ գույքի նկատմամբ իրավունքների վերաբերյալ գործերով բացառիկ իրավասություն սահմանելու հարցում՝ հաշվի առնելով հատկապես օտարերկրյա դատական հանձնարարությունների կատարման գործընթացի ծախսատարությունը և տևականությունը, ստացված ապացույցները թարգմանելու անհրաժեշտությունը, դեռ չենք խոսում այն դեպքերի մասին, երբ պետությունների միջև բացակայում են երկկողմանի իրավական օգնության մասին կնքված միջազգային պայմանագրերը, որի պարագայում գրեթե անհնար է ապահովել դատական հանձնարարությունների միջոցով ապացույցների ձեռքբերումը:

Օրենսդիրը անշարժ գույքի վերաբերյալ գործերով, ըստ էության, սահմանել է Հայաստանի Հանրապետության դատարանների լայն իրավասություն՝ սահմանելով «անշարժ գույքի նկատմամբ իրավունքների վերաբերյալ գործեր» լայն կատեգորիան և չսահմանափակվելով ՔԴՕ 24-րդ հոդվածով սահմանված բացառիկ տարածքային ընդդատության կանոններով³: Նման լայն

¹ См. у **Шукин А.И.**, Вопросы подсудности в международных договорах с участием России, дисс., М., 2013, էջ 162:

² См. у **Нешатаева Т.Н.**, О вопросах компетенции арбитражных судов в Российской Федерации по рассмотрению дел с участием иностранных лиц // Вестник ВАС РФ, 2004, № 12, էջ 92:

³ Հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է բացառիկ տարածքային ընդդատության ենթակա գործերի սպառիչ ցանկ՝ հողամասերի, շենքերի, շինությունների նկատմամբ սեփականության իրավունքը ճանաչելու, հողամասերը,

կարգավորումը, իհարկե, բխում է պետության շահերից, քանի որ հնարավորություն է տալիս պետության դատարանների բացառիկ իրավասությունը տարածելու որքան հնարավոր է ավելի լայն կատեգորիայի գործերի նկատմամբ, սակայն «անշարժ գույքի նկատմամբ իրավունքների վերաբերյալ գործերի» չորոշակիացված շրջանակը կարող է ենթարկվել անհարկի լայն մեկնաբանությունների, և նման պարագայում կարող են «տուժել» ընդդատության մյուս տեսակներն ու դրանց հիման վրա իրենց իրավունքների պաշտպանությունը հայցող սուբյեկտները: Բացառիկ իրավասության համար, որպես սահմանված բացառություն ընդհանուր ընդդատությունից և, մասնավորապես, կողմերի իրավունքից՝ ինքնուրույն որոշելու իրենց վեճի ընդդատությունը, չպետք է սահմանվի առավել լայն կառուցակարգ, քան անհրաժեշտ է նրա կոնկրետ նպատակներն ապահովելու համար¹: Իհարկե անհերքելի է, որ բացառիկ իրավասության սահմանման հիմքում առաջին հերթին դրված է դատարանի շահը: Այլ կերպ ասած՝ բացառիկ իրավասության սահմանման հիմնական նպատակը դատարանի համար մատչելիության ավելի բարձր աստիճան սահմանելն է, այն է՝ դատարանը գործը քննում է այն վայրում, որտեղ գտնվում է վեճի առարկան, տվյալ դեպքում՝ հողամասը: Դա հեշտացնում է դատարանի աշխատանքն ապացույցների հավաքման և հետազոտման ընթացքում և, օրենսդրի մոտեցմամբ, պետք է հանգեցնի գործի ավելի արագ և ճիշտ լուծմանը: Սակայն, հիմքում ունենալով դատարանի շահը, բացառիկ իրավասությունը վերջին հաշվով պետք է ուղղված լինի հենց դատավարության մասնակիցների սուբյեկտիվ իրավունքների պաշտպանության արդյունավետության բարձրացմանը և ոչ միայն հայցվորի համար, քանի որ, չնայած այն հանգամանքին, որ քաղաքացիական գործի հարուցման հիմքը հայցվորի կողմից ներկայացված հայցն է, քաղաքացիական գործով դատական պաշտպանություն տրվում է ոչ միայն հայցվորին, այլև

շենքերը, շինություններն ուրիշի ապօրինի տիրապետումից հետ պահանջելու, սեփականատիրոջ կամ այլ օրինական տիրապետողի՝ տիրապետումից զրկելուն առնչող իրավունքների խախտումները վերացնելու վերաբերյալ գործեր:

¹ Տե՛ս **Briggs A.**, *Private International Law in English Courts*, Oxford: Oxford University Press, 2014, էջ 214:

գործին մասնակցող մյուս անձանց: Դատարանի և գործին մասնակցող անձանց շահերի ճիշտ հավասարակշռման դեպքում միայն բացառիկ իրավասությունը կարող է ապահովել իր առջև դրված նպատակը, իսկ այդ նպատակի ապահովումը կարող է վտանգվել բացառիկ իրավասության՝ իր համար կանխորոշված շրջանակներից դուրս գալու դեպքում:

Եթե այս համատեքստում համեմատելու լինենք միջազգային աղբյուրները, ապա կնկատենք, որ «Քաղաքացիական, ընտանեկան և քրեական գործերով իրավական օգնության և իրավական հարաբերությունների մասին» Քիշնևի կոնվենցիան¹ ևս կիրառում է բացառիկ իրավասության լայն հասկացություն՝ նշելով, որ «Անշարժ գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքի և այլ իրային իրավունքների վերաբերյալ հայցերով բացառապես իրավասու են այդ գույքի գտնվելու վայրի դատարանները»: «Քաղաքացիական և առևտրային գործերով իրավասության և դատական որոշումների ճանաչման և կատարման մասին» Բրյուսելի² և Լուզանոյի³ կոնվենցիաները այդպիսի գործերի շրջանակին են դասում այն վեճերը, որոնց առարկան անշարժ գույքի նկատմամբ իրային (*in rem*) իրավունքներն են կամ վարձակալությունից բխող իրավունքները: Նման պայմաններում անհրաժեշտություն է առաջանում որոշակի մեկնաբանության ենթարկելու անշարժ գույքի վերաբերյալ գործերով միջազգային բացառիկ իրավասության կանոնները: Նախ և առաջ այս կատեգորիայի տակ անհրաժեշտ է դիտարկել անշարժ գույքի, ներառյալ՝ հողամասի նկատմամբ սեփականության իրավունքը ճանաչելու, ուրիշի ապօրինի տիրապետումից այն հետ

¹ Տե՛ս «Քաղաքացիական, ընտանեկան և քրեական գործերով իրավական օգնության և իրավական հարաբերությունների մասին» Քիշնևի 2002 թ. կոնվենցիա (<http://www.irtek.am/views/act.aspx?aid=52347>), հոդված 22:

² Տե՛ս «Քաղաքացիական և առևտրային գործերով իրավասության և դատական որոշումների ճանաչման և կատարման մասին» Բրյուսելի 1968 թ. կոնվենցիա (<https://curia.europa.eu/common/recdoc/convention/en/textes/brux-idx.htm>), հոդված 16:

³ Տե՛ս «Քաղաքացիական և առևտրային գործերով իրավասության և դատական որոշումների ճանաչման և կատարման մասին» Լուզանոյի 2007 թ. կոնվենցիա ([https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:22007A1221\(03\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:22007A1221(03)&from=EN)), հոդված 22:

պահանջելու, սեփականատիրոջ կամ այլ օրինական տիրապետողի՝ տիրապետումից զրկելուն չառնչվող իրավունքների խախտումները վերացնելու վերաբերյալ գործերը: Մակայն հարկ է նշել, որ բացառիկ իրավասությունն անշարժ գույքի հետ կապված առանձին պահանջների տեսակներով սահմանափակելը նեղացնում է այդ իրավասության շրջանակը, և ահա այստեղ է, որ «անշարժ գույքի նկատմամբ իրավունքներ» կատեգորիան ծառայում է իր նպատակին, քանի որ, օրինակ, տարածքային ընդդատության պայմաններում դատական պրակտիկայում հանդիպում են բազմաթիվ դեպքեր, երբ անշարժ գույքին վերաբերող մի շարք պահանջների դեպքում դատարանները չեն ճանաչում իրենց բացառիկ իրավասությունն այդ գործի նկատմամբ, այն պարագայում, երբ ակնհայտորեն առկա է դրա կիրառման նպատակահարմարությունը: Օրինակ՝ թիվ ԵՄԴ/2814/02/14 քաղաքացիական գործով 24.10.2014 թ. կայացրած որոշմամբ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանը փաստել է, որ բաժնային սեփականության ներքո գտնվող գույքը բաժանելու և դրանից բաժին առանձնացնելու պահանջն իր բովանդակությամբ չի կարող նույնացվել վինդիկացիոն, նեգատոր և սեփականության իրավունքի ճանաչման հայցերից և ոչ մեկին, ուստի ենթակա է հարուցման և քննության ՔԴՕ 82-րդ հոդվածով սահմանված տարածքային ընդդատության ընդհանուր կանոնով. տվյալ դեպքում հայցը հարուցելու բացառիկ ընդդատության կանոնը կիրառելի չէ: Թիվ ԵԱՆԴ/4477/02/16 քաղաքացիական գործով դատարանը նշել է, որ ՔԴՕ 85-րդ հոդվածում (բացառիկ ընդդատություն) խոսքը անշարժ գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքի և ոչ թե վերականգնման ճանաչման մասին է: Դատարանը գտել է, որ այդ պահանջի դեպքում բացառիկ ընդդատությունը կիրառելի չէ¹: Մինչդեռ մեկ այլ գործով վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանն արձանագրել է, որ սեփականության իրավունքը դադարեցնելու պահանջը պետք է քննվի բացառիկ

¹ Տե՛ս Երևան քաղաքի Ավան և Նոր Նորք վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանի թիվ ԵԱՆԴ/4477/02/16 քաղաքացիական գործով 07.11.2016 թ. կայացրած «Հայցադիմումը վերադարձնելու վերաբերյալ» որոշումը:

ընդդատության կանոններով¹: Հարկ է նաև նշել, որ տարբեր պետություններում անշարժ գույքի վերաբերյալ գործերով դատարանների բացառիկ իրավասության կանոնը տարբեր կերպ է սահմանվում: Օրինակ, Ուկրաինայի քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 30-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն, հայցերը, որոնք ծագում են անշարժ գույքի կապակցությամբ, հարուցվում են անշարժ գույքի կամ դրա հիմնական մասի գտնվելու վայրի դատարան², կամ, օրինակ, Ֆրանսիայի քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 44-րդ հոդվածի համաձայն, անշարժ գույքի նկատմամբ գույքային հայցերը ընդդատյա են բացառապես այդ անշարժ գույքի գտնվելու վայրի դատարանին³: Նշված երկու դեպքում, ըստ էության, ընդունվել է «անշարժ գույքի նկատմամբ իրավունքների վերաբերյալ գործեր» լայն կատեգորիան, իսկ, օրինակ, Էստոնիայի քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 99-րդ հոդվածի 1-ին մասում թվարկված են այն հայցերը, որոնց առարկան կազմում են անշարժ գույքի նկատմամբ գույքային իրավունքներին առնչվող վեճերը: Այդ հայցերի ընդդատությունը որոշվում է բացառիկ իրավասության կանոններով. դրանց թվին են դասվում այն հայցերը, որոնց առարկան կազմում են անշարժ գույքի նկատմամբ սեփականության իրավունքի ճանաչումը կամ դրան վերաբերող այլ պահանջներ, անշարժ գույքի սահմանների որոշումը կամ դրա բաժանումը և այլն⁴:

Այսպիսով, ելնելով այն հանգամանքից, որ դատարանի բացառիկ իրավասությունը սահմանված է անշարժ գույքի, ներառյալ՝ հողամասերի նկատմամբ ծագող վեճերը առավել արագ և արդյունավետ լուծելու համար, պետք է նշել, որ «անշարժ գույքին վերաբերող վեճեր» կատեգորիան ներառում է ոչ միայն ՔԴՕ 24-րդ

¹ Տե՛ս Նշ վերաբնիչ քաղաքացիական դատարանի՝ թիվ ԵԱՆԴ/1635/02/10 քաղաքացիական գործով 16.12.2010 թ. կայացրած որոշումը:

² Տե՛ս Гражданский процессуальный кодекс Украины от 18 марта 2004 года № 1618-IV (с изменениями и дополнениями по состоянию на 18.01.2018 г. (https://online.zakon.kz/document/?doc_id=30418564):

³ Տե՛ս France, Code of Civil Procedure (<https://www.legifrance.gouv.fr/content/location/1745>):

⁴ Տե՛ս Estonia, Code of Civil Procedure (consolidated text of January 7, 2017, http://www.wipo.int/wipolex/ru/text.jsp?file_id=432542):

հողվածում սահմանված պահանջների տեսակները, այլ նաև անշարժ գույքի, այդ թվում՝ հողամասի նկատմամբ այլ գույքային իրավունքների վերաբերյալ վեճերը, օրինակ՝ հողամասի նկատմամբ սեփականության իրավունքը դադարեցնելը, հողամասի նկատմամբ սահմանվող սերվիտուտները, հողամասի անժամկետ օգտագործման իրավունքը, հողամասի օգտագործման իրավունք ձեռք բերելը և այլն:

Որոշակի առանձնահատկություններ են առկա այն դեպքում, երբ որպես հողային իրավահարաբերությունների սուբյեկտներ հանդես են գալիս օտարերկրյա պետությունները: Հարկ է նշել, որ օտարերկրյա պետությունների՝ Հայաստանի Հանրապետությունում հողային իրավահարաբերություններին մասնակցությունը խնդրահարույց է թվում այն տեսանկյունից, որ օտարերկրյա պետությունների նկատմամբ ՔԴՕ 432-րդ հոդվածի ուժով տարածվում է դատական անձեռնմխելիությունը, այդ թվում՝ այն դեպքերում, երբ խոսքը հողային վեճերի մասին է, քանի որ ՔԴՕ 432-րդ հոդվածը անշարժ գույքի վերաբերյալ գործերով որևէ բացառություն չի նախատեսում: Այնինչ գտնում ենք, որ պետությունը, ելնելով հանրային շահից, պարտավոր է հատուկ պաշտպանության ենթարկել իր տարածքում գտնվող անշարժ գույքը, հատկապես՝ հողամասը, ինչպես, օրինակ, հողամասերի շուրջ ծագած վեճերի նկատմամբ դատարանների իրավասության դեպքում էր, երբ օրենսդիրը անշարժ գույքի վերաբերյալ վեճերը դիտարկել է պետության դատարանների բացառիկ իրավասության ներքո: Այսինքն՝ օրենսդիրը անշարժ գույքին, սովյալ դեպքում՝ հողամասին առնչվող վեճերի դեպքում օտարերկրյա պետությանը օժտել է բացարձակ դատական անձեռնմխելիությամբ, ինչը կարող է խնդրահարույց լինել հողային ֆոնդի պաշտպանության տեսանկյունից: Օտարերկրյա պետության կողմից հողամասը իր հայեցողությամբ տիրապետելու, օգտագործելու, տնօրինելու իրավունքների կենսագործման հետևանքով շրջակա միջավայրին վնաս պատճառելու, այլ անձանց իրավունքները, հանրության և պետության իրավունքներն ու օրինական շահերը խախտելու դեպքում նշված

շահերի պաշտպանությունը գործող օրենսդրությամբ, փաստորեն, կասկածի տակ կարող է դրվել¹:

Ասվածը հատկապես արդիական է դառնում պայմանագրային հարաբերություններում և դրանցից բխող վեճերում պետության մասնակցության բնույթի հարցը քննարկելիս: Բանն այն է, որ պայմանագրային հարաբերություններում պետությունը չի իրականացնում իշխանական գործողություններ, այլ մտնում է մասնավոր իրավահարաբերությունների դաշտ, կատարում է մասնավոր իրավական գործողություններ (ներդրումային գործունեություն, միջազգային առևտուր, կառուցապատում և այլն)՝ հանդես գալով որպես մասնավոր սուբյեկտ: Մյուս կողմից պետությունների դատական անձեռնմխելիության հարցը պետք է քննարկել՝ հաշվի առնելով նաև իրավահարաբերությունների ծագման համար հիմք հանդիսացող փաստերի բնույթը, որոնց մասնակցում է պետությունը. եթե իրավահարաբերության ծագման հիմք հանդիսացող փաստերը հանրային իրավական բնույթի են, ապա դատական իմունիտետի սահմանափակման մասին ճիշտ չի լինի խոսել: Այլ է պատկերը մասնավոր իրավական բնույթի փաստերի և դրանց հիման վրա ծագած իրավահարաբերությունների դեպքում, որոնց պարագայում դրանց մասնակիցը հանդիսացող պետությունը չպետք է օգտվի դատական անձեռնմխելիությունից:

Չետևաբար թե՛ պայմանագրային հարաբերությունների շրջանակում և թե՛ այլ մասնավոր իրավական բնույթի իրավաբանական փաստերի հիման վրա ծագած հողային իրավահարաբերություններում ու դրանցից բխող վեճերում օտարերկրյա պետության՝ դատական իմունիտետից օգտվելու իրավունքն արդարացված չի թվում:

Այս առումով հատկանշական է արտասահմանյան պրակտիկան: Օրինակ, «Ռուսաստանի Դաշնությունում օտարերկրյա պետության և այդ պետության գույքի իրավագործության իմունիտետի

¹ Դեռևս 2005 թ. խմբագրությամբ Սահմանադրության 31-րդ հոդվածը սահմանում էր, որ յուրաքանչյուր ոք իրավունք ունի իր հայեցողությամբ տիրապետելու, օգտագործելու, տնօրինելու իր սեփականությունը: Սեփականության իրավունքի կենսագործումը չպետք է վնաս պատճառի շրջակա միջավայրին, խախտի այլ անձանց, հանրության և պետության իրավունքներն ու օրինական շահերը:

մասին» դաշնային օրենքի¹ 10-րդ հոդվածի համաձայն, օտարերկրյա պետությունը ՌԴ-ում դատական իմունիտետից չի օգտվում այն վեճերի դեպքում, որոնք վերաբերում են, մասնավորապես, ՌԴ-ում գտնվող անշարժ գույքի նկատմամբ օտարերկրյա պետության իրավունքներին և պարտականություններին²: Նման բացառություն սահմանված է նաև Բազելի «Պետությունների անձեռնմխելիության մասին եվրոպական կոնվենցիայի»³ 9-րդ հոդվածում, որը սահմանում է այն դեպքերի սպառիչ ցանկը, որոնց առկայության դեպքում օտարերկրյա պետությունն իր գործունեության կամ իր մասնակցությամբ գործարքի ուժով չի օգտվում անձեռնմխելիությունից: Այսպես՝ օտարերկրյա պետությանը չի տրամադրվում անձեռնմխելիություն:

ա) եթե դատական վեճն առնչվում է անշարժ գույքի նկատմամբ պետության իրավունքին, պետության կողմից այդպիսի անշարժ գույք տիրապետելուն կամ օգտագործելուն:

բ) եթե դատական վեճն առնչվում է պետության՝ որպես անշարժ գույքի նկատմամբ իրավունքի կամ այդ գույքի սեփականատիրոջ կամ օգտագործողի վրա դրված պարտականությանը:

գ) եթե գույքը գտնվում է այն պետությունում, որտեղ տեղի է ունենում դատավարությունը:

¹ Տե՛ս Դեֆերալնայի զակոն «Օ յուրիսդիկցիոննայի Իմունիտեթախ Ինոստրաննոգո ցոսուդարստվա Ի Իմուշեստվա Ինոստրաննոգո ցոսուդարստվա Վ Րոսսիյսկոյ Բեդերացիյի», քրյաթ ցոսուդարստվեննոյ Դումոյ 23 օկտյաբրյա 2015 ցոսուդարստվա, օծօբրեն Սօվետոմ Բեդերացիյի 28 օկտյաբրյա 2015 ցոսուդարստվա (http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_188328):

² Մանրաճանախ տե՛ս Խլեստօվա Ի.Օ., Նօվայի զակոն «Օ յուրիսդիկցիոննայի Իմունիտեթախ Ինոստրաննոգո ցոսուդարստվա Ի Իմուշեստվա Ինոստրաննոգո ցոսուդարստվա» // Զուրնալ շարուբեճնոգո զակոնօճատելստվա Ի Տրաճնալնոգո քրաճօվեճենայա, 2016, №2 (57) (<https://cyberleninka.ru/article/n/novyy-zakon-o-yurisdiktsionnyh-immunitetah-inostrannogo-gosudarstva-i-imuschestva-inostrannogo-gosudarstva>):

³Տե՛ս Եուրօպեյան Կոնվենցիոն Ստատ Իմունիտեթ, Բասել, 16.Վ.1972 (https://www.wipo.int/edocs/trtdocs/en/ce-csi1/trt_ce_csi1.pdf):

Նման կարգավորում նախատեսված է նաև «Պետությունների դատական անձեռնմխելիությունների և սեփականության մասին» ՄՄԿ-ի կոնվենցիայում¹:

Հետևաբար օտարերկրյա պետությունների դատական անձեռնմխելիության վերաբերյալ ՔԴՕ-ով նախատեսված կարգավորումների շրջանակներում անհրաժեշտ է սահմանել բացառություն պետությունների բացարձակ դատական անձեռնմխելիությաննից անշարժ գույքի, ներառյալ՝ հողամասի նկատմամբ պետության իրավունքներին և պարտականություններին առնչվող վեճերի դեպքում՝ հաշվի առնելով օտարերկրյա պետությունների մասնակցությամբ հարաբերություններում իրավական պաշտպանության կառուցակարգերի սահմանման անհրաժեշտությունը՝ հոգուտ Հայաստանի Հանրապետության պետական և հանրային շահերի:

Այսպիսով՝ կատարված հետևությունները հանգում են հետևյալին.

- Քաղաքացիական դատավարության շրջանակներում օտարերկրյա անձանց մասնակցությամբ հողային իրավունքների դատական պաշտպանությունն էապես կապված է հողամասի շուրջ ծագած քաղաքացիաիրավական հարաբերությունների նկատմամբ կիրառելի իրավունքի հետ, ընդ որում՝ Քաղաքացիական օրենսգրքի 1276-րդ հոդվածի ուժով հողամասի նկատմամբ սեփականության և այլ գույքային իրավունքների պաշտպանությունը որոշվում է բացառապես հողամասի գտնվելու վայրի իրավունքով:

- Օտարերկրյա անձանց մասնակցությամբ ծագած հողային վեճերի քննության նկատմամբ Հայաստանի Հանրապետության դատարանների բացառիկ իրավասության շրջանակներում ՔԴՕ 430-րդ հոդվածի իմաստով «անշարժ գույքին վերաբերող վեճեր» կատեգորիան ներառում է ոչ միայն ՔԴՕ 24-րդ հոդվածում սահմանված պահանջների տեսակները, այլ նաև հողամասի նկատմամբ այլ գույքային իրավունքների վերաբերյալ վեճերը, օրինակ՝ հողամասի նկատմամբ սեփականության իրավունքը դադարեցնելը, հողամասի նկատմամբ սահմանվող սերվիտուտները, հողամա-

¹ See United Nations Convention on Jurisdictional Immunities of States and Their Property, 59/38, 2 December 2004 (https://treaties.un.org/doc/source/recenttexts/english_3_13.pdf), հոդված 13:

սի անժամկետ օգտագործման իրավունքը, հողամասի օգտագործման իրավունք ձեռք բերելը և այլն:

- Անհրաժեշտ է հրաժարվել հողամասի նկատմամբ օտարերկրյա պետության իրավունքներին և պարտականություններին առնչվող վեճերի դեպքում պետությունների բացարձակ անձեռնմխելիության սկզբունքից՝ անշարժ գույքի վերաբերյալ գործերով սահմանելով բացառություններ պետությունների դատական անձեռնմխելիությանը վերաբերող իրավակարգավորումներում:

НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ СУДЕБНОЙ ЗАЩИТЫ ЗЕМЕЛЬНЫХ ПРАВ ИНОСТРАННЫХ ЛИЦ В РАМКАХ ГРАЖДАНСКОГО ПРОЦЕССА

Тигран Дадунц

Аспирант юридического факультета ЕГУ

Данная статья посвящена изучению вопросов судебной защиты земельных прав иностранных лиц как одного из способов судебной защиты прав, осуществляемых в рамках гражданского процесса. Нами выделен ряд вопросов защиты земельных прав иностранных лиц, которые обусловлены особенностями участия последних в земельных отношениях. В частности, в статье рассматривается понятие «судебная защита земельных прав», анализируются вопросы взаимосвязи применимых к заключаемой с иностранным лицом сделке прав и судебной защиты, а также недостатки правового регулирования исключительной юрисдикции судов РА и судебного иммунитета иностранных государств по спорам о земельных участках с участием иностранных лиц.

SOME PROBLEMS OF JUDICIAL PROTECTION OF LAND RIGHTS OF FOREIGN PERSONS IN THE FRAMEWORK OF CIVIL PROCEDURE

Tigran Dadunts

YSU Faculty of Law, PhD Student

The article is devoted to the judicial protection of land rights of foreign persons as one of the methods of judicial protection of rights exercised in the framework of a civil process, and highlights a number of issues of judicial protection of land rights of foreign persons, due to

the peculiarities of their participation in land relations. In particular, the article presents the notion of judicial protection of land rights, discusses the relationship of the applicable law and judicial protection and also the deficiencies of legal regulation of the exclusive jurisdiction of the courts of the Republic of Armenia and the judicial immunity of foreign states on land disputes with the participation of foreign persons.

Բանալի բառեր՝ հողային իրավունքներ, հողային իրավունքների դատական պաշտպանություն, հողային վեճեր, հողամաս, օտարերկրյա անձինք, կիրառելի իրավունք, բացառիկ իրավասություն, օտարերկրյա պետությունների դատական իմունիտետ:

Ключевые слова: земельные права, судебная защита земельных прав, земельные споры, земельный участок, иностранцы, применимое право, исключительная юрисдикция, судебный иммунитет иностранных государств.

Keywords: *land rights, judicial protection of land rights, land disputes, land, foreigners, applicable law, exclusive jurisdiction, judicial immunity of foreign states.*